

I. ULUSLAR ARASI
İSLÂM TARİHİ VE MEDENİYETİNDE
ŞANLIURFA
SEMPOZYUMU (25-27 Mart 2016)

TEBLİĞLER -II-

Mehmet Akif İnan'ın (1940-2000) Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf

İbrahim Baz*

Özet

Mehmet Akif İnan, 1940 yılında Urfa'da doğdu. Çocukluk yıllarından itibaren edebiyata merak saldı. Lise hayatının son yıllarında gittiği Maraş'ta Alaaddin Özdenören başta olmak üzere Maraşlı edebiyat meraklıları ile daha sonra da Necip Fazıl Kısakürek ile tanıştı. Bu tanışma onu derinden etkiledi. Hayatı boyunca Necip Fazıl'ın dile getirdiği medeniyet davasını kendi üslubu içerisinde devam ettirdi. Kırk yaşına yaklaştığında, 1979 yılında Şeyh Ali Arıncı ile tanıştı ve o güne kadar içinde var olan arayışı büyük bir bağlanma ile adanışa dönüştü. Hayatının o tarihten sonraki döneminde daha dinî-tasavvufî bir duydu ve düşünce içerisine girdi. Şiirlerinde tasavvufî bir dönüşüm görüldü. Bu tebliğde Akif İnan'ın hayatı, arayışı, şeyhine bağlanması, ona yazdığı şiirler ve kısaca tasavvufî bazı kavramlarla ilgili görüşleri ele alınmıştır.

Giriş

Cumhuriyet döneminde Müslümanca düşünme ve yaşamanın derdini ve davasını taşıyan birçok aydının hayatında iki hususiyet dikkat çekmektedir. Birincisi, mağlup devletin ve ümmetin yeniden inşası hususunda içlerinde büyüttükleri dert ve dava onlarda entelektüel bir kriz ve arayış şeklinde tezahür etmiştir. İkincisi ise resmîyetin ret ettiği ve bireylerin kaybettiğinin mana ve maneviyat olması itibarıyla bu aydınlar kendi hayatlarında da anlam eksikliğini hissederek “yaşamaya değer bir hayat” için bir gönül adamının sözüne ve sohbetine ihtiyaç duymuşlardır. Hayatları ve eserleriyle de bu ruhu yeni inşa sürecinin temeline koymuşlardır.

Yukarıda bahsettiğimiz bu hususun en bilinen örneği Necip Fazıl Kısakürek'tir (v.1983). O, Abdülhakim Arvâsî ile 1934 yılında yeni bir dünyaya kapı açmış ve bu “Büyük Kapı” dan geçerek Büyük Doğu'yu diriltmeye ve inşa etmeye çalışmıştır. Nurettin Topçu Abdulaziz Bekkinî'nin, Semiha Ayverdi ise Kenan Rifâî'nin sohbetinde kendi ruhuna bir yol aramıştır. Cahit Zarifoğlu ve Erdem Bayazıt Erzincanlı Abdurrahim Reyhânî'nin mana halkasına dahil olmuştur. Akif İnan ise Şeyh Ali Arıncı'nın (1916-1984) manevî terbiyesiyle mâverâya kapı aralamaya çalışmıştır.

Biz tebliğimizde üç temel konu üzerinde durmak istiyoruz. Akif İnan'ın hayatı ve hakikat arayışı, hocası Şeyh Ali Arıncı'ya bağlanması ve adanışı ve son olarak şiirlerindeki bazı tasavvufî unsurlar.¹

A. Hayatı

Ailesi ve Çocukluk Yılları

Urfa'nın köklü ailelerinden Mirzaali oymağından olan Mehmet Akif İnan, 1940 yılında Urfa'da dünyaya geldi. Dördü erkek, ikisi kız altı kardeşin en büyüğüdür.

Babası medrese tahsili de almış olan Hacı Müslim Efendi, annesi Şâkire hanımdır. Babası, annesiyle Gaziantep'te evlenmiştir. Anne tarafından Maraşlıdır. Babası yalnız bir memur değil entelektüel ve okuyan bir kişidir. Doğu ve Batı klasiklerinin birçoğundan haberdardır. Şeyh Sadi, Shakespeare, Goethe gibi doğu ve batınının büyük düşünürleri

* Yrd. Doç. Dr. Şırnak Üniversitesi.

¹ Akif İnan'ın gazete ve dergi yazılarında tasavvuf hakkında birçok makalesi ve röportajları bulunmaktadır. Bu tebliğde yalnız şiirlerindeki bazı hususlara dikkat çekilecektir. Bütün yazıları, şiirleri, hayatı ve hatıratını içeren “Bir Derviş Olarak M. Akif İnan” şeklinde bir eser çalışmamız devam etmektedir.

yanında, Necip Fazıl Kısakürek'ten Said Nursi'ye kadar geniş bir okuma yelpazesi olmuştur. Babası aile içinde sevilen ve sorunların çözümünde rol üstlenen fedakâr ve asil duruşlu bir kişidir. Evlatlarına yaptığı vasiyetlerinin başında kendisi gibi haramdan ve özellikle haram lokmadan uzak durmak gelir.²

Anne tarafından dedesi Hacı Mehmet Tevfik Efendi, Maraş'ın köklü ailelerinden Dedeoğullarındandır. Akif İnan, dedesiyle ilgili, Maraş'ın işgali döneminde meydana gelen bir olayı şöyle nakleder: “*Dedemin evini işgale kalkarlar. Ev, şehre oldukça hâkim bir tepede yüksek bir bina olduğu için evin damına top yerleştirilecekti. Dedem Fransız'ın eline düşürmemek için bu evini gaz dökerek kendi elleriyle yakar. Hem de içindeki bütün eşyaları ile. Bu yangında yalnız dedemin değil, yan yana dizili bütün Dedeoğulları'nın o görkemli evleri hep birlikte kül olmuştur.*”³

Akif İnan, çocukluğundan itibaren, güçlü fiziği ile spora, özellikle de güreşe merak duymuş, okulun güreş takımının kaptanlığını yapmıştır. Gördüğü haksızlığı gerekirse eliyle düzeltmek için birçok kavgaya karışmıştır. Bu savaşçı ruh, daha sonra bir medeniyet savaşçısı olarak fikir alanında devam etmiştir.

Akif İnan, lise yıllarında Büyük Doğu ve Serdengeçti gibi dergileri tanımış ve okumuştur. Babasının da evde okuduğu bu dergiler, aynı okulda okuyan Zübeyir Yetik, Nihat Armağan ve Akif İnan'ın birbirlerini tanımalarına ve arkadaş olmalarına vesile olmuştur. Bu gençler, aynı dergiyi okumak yanında birbirlerinin evlerini ve o dönem Abdülkadir Billurcu, Hüsnü Ata, Mehmet Emin Baylan, Sabri Arslan, İbrahim Kızılgöl, Mithat Ali İnan gibi şehrin aynı düşünce ekseninde bulunan simalarını da ziyaret ederek bir nevi kendilerini inşa etmeye çalışmışlardır. Akif İnan, lisede tarih öğretmeni ile yaşadığı bir sorun nedeniyle Maraş Lisesi'ne geçmiştir. Urfa'da bir guruptan ayrılırken, Kahramanmaraş'ta bir ekol olacakları yeni bir gurupla tanışma imkânı bulmuştur.

Maraş Yılları

Akif İnan'ın 1958 yılında Maraş'a geldiğinde ilk tanıştığı kişi Alaaddin Özdenören olmuştur. Onun vesilesiyle “Yedi Güzel Adam” olarak anılacak ekibin bazı üyeleriyle tanışır. Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu ve Erdem Bayazıt ile şiir ve edebiyat temelli bir dostluk köprüsü kurarlar. Onları en çok şaşırttığı yönü, bir lise talebesi olarak aruz vezniyle şiir yazıyor olmasıdır. Bu yönü, yeni arkadaşlarında hem hayret hem de hayranlık uyandırmıştır. Buna rağmen Maraş yılları, onların birbirini yakından tanıdıkları bir süreç değil, ileride birlikte kuracakları dostluğun, sanat ve edebiyat dünyasına katkı sağlayacakları hayatlarının ilk basamağı olmuştur.

Akif İnan'ın çocukken yaptığı aile ziyaretleri ve bilâhere okumak için Maraş'a gitmesi, onda yeni bir pencerenin açılmasına imkân sunmuştur. Zira o dönemde Urfa, yaşam ve kültürüyle daha ziyade Doğu'ya, Maraş ise Batı'ya dönüktür. Akif İnan'ın yaşadığı Urfa, sıra geceleri, büyük musikişinasları ve özellikle Yusuf Nabî'den bu yana Divan Edebiyatı'nın tesiri altındadır. İşte bu yapı, ilk yıllarda Akif İnan'ın şiirde geleneksel olanı tercih etmesinde etkili olmuştur.

Ankara Yılları

Akif İnan Üniversite hayatına Ankara'da Ankara Üniversitesi DTCF fakültesinde Edebiyat bölümünde başlamıştır. Ancak ikinci sınıfta hocalarının bir kısmının yetersiz görerek okulu bırakmış, daha sonra Nuri Pakdil'in ısrarı üzerine başladığı okuldan 1972 yılında

² Akif İnan, *Babamın Gazeli* isimli şiirinde bu hakikati şöyle dile getirir:

“Bir destan büyüttü namustan aşktan
Midenin harama düşmanlığından.”

Bkz. M. Akif İnan, *Hicret*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2012, s. 61.

³ M. Akif İnan, *Söyleşiler*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2009, s. 55.

mezun olmuştur. Bu sırada, 1961-1964 yılları arasında Hilâl Dergi ve yayınevinde yöneticilik yapmıştır.

Bu dönemde, Maraş'ta tanıştığı arkadaşlarıyla irtibatını devam ettirir. Bu yıllar birbirlerini daha iyi tanıdıkları ve dostluklarının pekişmeye başladığı yıllardır. Bir defasında İstanbul'da Rasim Özdenören ve Erdem Beyazıt'la buluşan Akif İnan arasında uzun bir sohbet olur. Sohbet koyulaşınca Akif İnan, Rasim Özdenören'e Ahmet Haşim'den birkaç şiir okuyabileceğini söyler. O da memnuniyetle karşılır. Ancak Akif İnan'ın okuduğu şiirlerin sayısı onu aşınca Rasim Özdenören şaşırır ve "külliyatı mı okuyacaksınız" diye sorar. Akif İnan, "Haşim'in şiiri zaten çok değil. Hepsisi seksen tanedir ve hepsini ezberlerim" der.⁴

Akif İnan, 1961 yılında Ankara'da Sezai Karakoç ile tanıştıklarında şiirlerini beğenmediği için ona yalnız nesir yazmasını söyler ve "şiirden vazgeç, ya da otur vezinli kafiyeli, dengeli, tutarlı şiirler yaz" diye nasihatta bulunur. Sezai Karakoç, hiç sesini çıkarmadan dinler ve yalnız "Benim kafiyeli şiirlerim de var" der. Akif İnan daha sonra bu sözlerinden mahcubiyet duyar onun şiirlerini çok sever ve birçoğunu ezberler.⁵

Akif İnan 1964-1969 yılları arasında Türk Ocakları Merkez Müdürlüğü görevini yürütür. Burası Akif İnan'ın teşkilatçılık yönünün ortaya çıktığı, sanat, edebiyat ve siyaset çevreleriyle daha yakından tanıştığı bir ortam olmuştur. Büyük Doğu düşüncesi ve hareketi etrafında hareket eden şahısların Ankara'ya geldiklerinde ilk uğradıkları yer Türk Ocağı ve orada görev yapan Akif İnan olmuştur. Necip Fazıl'ın Ankara programları burada düzenlenmiş, öncülüğünü de Akif İnan yapmıştır.

Akif İnan, 1969-1972 yıllarında Türk Taşıt İşverenleri Sendikasında Eğitim Uzmanı, 1972 sonrasında ise orta dereceli okullarda ve yüksekokullarda öğretmen olarak çalışır. Öğretmenlik yıllarında öğrencilerin "Akif Baba"sı olur. Derste uyuyana sadece hasta olup olmadığını sorar, sınıfta bırakmaz ve bunu Alaaddin Özdenören gibi arkadaşlarına da tavsiye eder. Öğrencilerin gönüllerini almaya çalışır ve en çok da kitap okuyama teşvik eder.

Bu resmi görevler yanında, 1969'da Nuri Pakdil, Erdem Beyazıt, Rasim Özdenören ile birlikte Edebiyat dergisini çıkarmaya başladılar. Akif İnan'ın kendi tabiriyle sıçraması bu dergi ile olmuştur. Edebiyat dergisi çalışanlarının sloganı Nuri Pakdil tarafından "*Yerli Düşünce*" olarak belirlenmiş ve çalışanlarınca da benimsenmiştir. Bu slogan devrin siyasi şartları gereği söylenmesi sakıncalı olabilecek bir takım dini ve tarihi kavram ve olguları rahatça dile getirmeye imkan sağlar.⁶ Yerli kavramından asıl kastedilen İslâmî kaynaklardan ve tarihi tecrübelerden beslenen düşüncelerdir.

1969 yılından itibaren Edebiyat dergisi ile birlikte Akif İnan'ın Divan Edebiyatı ve Urfa kültür çevresinde kalıplaşmış ve hatta sabitleşmiş şiir ve edebiyat anlayışı değişmeye ve gelişmesine başlamıştır. Buna rağmen o, eskiyi terk etmiş değil, eskinin yanına yeniyi de eklemiştir.

Akif İnan, Edebiyat dergisinden sonra 1976'da Mavera dergisinin kurucuları arasında yer aldı. 1977 yılından itibaren Yeni Devir gazetesinde günlük fikir yazıları yazdı.⁷ 1992 yılında Eğitim-Bir-Sen'i, 1995'te Memur-Sen'i kurdu. Akif İnan, birilerinin siyaset ve sendikacılık yapmasını hatta bu konularda geç kalındığını dile getirmiş ancak bu kişiler arasında kendisinin bulunmaması konusunda yoğun gayret göstermiştir. Bunu Müslümanların inşa sürecinin bir aşaması olarak görmüştür. Kendisini siyasetten uzak tutmasına rağmen

⁴ Ali Haydar Haksal, *Bir Medeniyet Şairi Mehmet Akif İnan*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015, s. 36.

⁵ İnan, *Söyleşiler*, s. 61-62; Haksal, *age*, s. 41.

⁶ Haksal, *age*, s. 57.

⁷ Bu yazılar hakkında bakınız. Yusuf Turan Günaydın-Selma Günaydın, M. Akif Bibliyografyası-1955/2009), Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015.

sendikacılığı zorunlu bir şekilde kucağında bulmuştur. Sendika konusunda geç kalındığını dile getirdiği arkadaşları onun bu ifadesini “başkanlığı kabul” olarak yorumlamayı tercih etmişlerdir.

Akif İnan, yakalandığı hastalık neticesinde, 6 Ocak 2000’de vefat etti. Kabri memleketi Şanlıurfa’dadır.

Eserleri

Akif İnan, her zaman işin emek ve hizmet yönünü tercih etmiş, birçok zaman yazdıklarını da Cahit Zarifoğlu ve Nuri Pakdil gibi dostlarının istek ve zorlamasıyla yazmıştır. “Benim için önemli olan, yararlı olmaktır, yani Allah’ı razı etmektir.”⁸ diyerek bunu bizzat ifade etmiştir. Aslında Akif İnan yaşamaktan yazmaya fazla vakit bulamamıştır. Basılmış kitapları şunlardır. Denemelerden oluşan *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* (1972), ilk şiir kitabı *Hicret* (1974), yine denemelerinin yer aldığı *Din ve Uygarlık* (1985) Yeni Türk Edebiyatı (O. Çağlar’la birlikte, Eğitim Enstitüsü için ders kitabı 1977) ve ikinci şiir kitabı *Tenha Sözler*, makalelerden oluşan *Aydınlar Batı ve Biz*

Bunların haricinde Yusuf ile Züleyha mesnevisi yazmak istemiş ve rivayetlere göre üç yüz veya iki bin beyit yazmış ama altı bin beyit olarak planlamıştır. Ne yazık ki eser bugün bulunamamaktadır. Ayrıca şeyhi Ali Arıncî hakkında bir eser kaleme almak için malzeme toplamış ancak nasip olmamıştır.

B. Necip Fazıl’dan Akif İnan’a: Edebiyattan Medeniyete Kurulan Köprü

Necip Fazıl, yaşadığı dönemde her alanda öncü olmuştur. Şiir ve nesirlerinde İslâmî bir dil seçmesi, Büyük Doğu başta olmak üzere dergi çıkarması, cemiyet kurması, konferanslar vermesi, fikri kavgaları ve gençlik hareketiyle bütün hayatı; kendisinden sonraki kuşaklar için önce taklit edilen sonra geliştirilen birer örnek olmuştur. Bu noktada Necip Fazıl Kısakürek’in açtığı yoldan yürüyenlerin başında M. Akif İnan gelmektedir. Bu bağlılık bazen tutku düzeyinde olmuştur. Onu “büyük güneş” olarak tanımlamıştır.⁹

Erdem Bayazıt Necip Fazıl’ın öncülüğü ve onun takip edilmesi konusunda şöyle der:

“Şimdi Büyük Doğu hareketi var. Bütün kimliğimizin reddedildiği bir dönemde Necip Fazıl çıkıyor, medeniyetler arası bir muhasebe yapıyor. ve kimliğini reddetmiyor, dâvâsını bütün güçlüklerle rağmen devam ettiriyor. Ondan sonra onun biraz daha açılımı var. Sezai Karakoç ile gelen Diriliş misyonu. Bu da medeniyetler arası muhasebedir, biraz daha detaylanmıştır, biraz daha genişlemiştir. Biz şunu dedik arkadaşlar olarak, bir medeniyet, bir ideoloji, kendini sanatın diliyle ifade etmeden yaşama şansı bulamaz. Mutlaka sanatın evrensel diliyle kendisini ifade etmesi lazım. (...) Edebiyat ve Maverâ’nın bir yükü var.”¹⁰

Akif İnan da Necip Fazıl gibi Anadolu insanını kendi değerleriyle ve tarihi ile yeniden tanıtırarak ona ruh kökünün ve ait olduğu medeniyetin bilincinde olmasının gayreti içinde olmuştur. Bu noktada Akif İnan “düşüncemizin kurmaylarını kurmalıyız... Kurmay, düşüncemizin kültürüne mâlik... köklü fakat çağdaş bir nefese sahip olandır.”¹¹ Ona göre “Hiçbir ülke yeniden ayağa kalkışın potansiyeline bizim kadar sahip değildir. Batı çok iyi

⁸ Selami Çalışkan, “Akif İnan ile Söyleşi”, *Yeni Devir Gazetesi*, 25 Kasım 1981.

⁹ Akif Reha, “Büyük Güneş”, *Yeni Devir*, 27 Mayıs 1983, S. 2216, s. 1 ve 7 [N. Fazıl hk.].

¹⁰ Haksal, *age*, s.74.

¹¹ M. Akif İnan, *Aydınlar, Batı ve Biz*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2009, s. 42.

*biliyor bunu. Aslolan bizim bilmemiz.¹² Bir İslâm uygarlığı alternatifi Batı'nın korkulu tek rüyasıdır.*¹³

Özellikle 1960 sonrasında Necip Fazıl ile Akif İnan iki yakın dost olmuştur. Necip Fazıl'ın son on beş yirmi senesinde konferanslarını Akif İnan ayarlamıştır. Necip Fazıl, Akif İnan ile her karşılaştığında kollarını açar ve kendine has edasıyla 'Sevgilim' diye hitap ederdi. Ankara'ya geldiğinde onun evinde misafir olurdu.¹⁴ Bu birlikteliklerde Akif İnan, Necip Fazıl'ın duygu ve düşünce dünyasını yakından tanımıştır. Bu tanıma, Akif İnan'ın hayatının şekillenmesinde büyük etki yapmıştır.

Akif İnan, Necip Fazıl'dan sonra aynı duygu ve düşünceleri dile getiren ve bunu konferanslarla sürdüren kişi olmuştur. Onun da Necip Fazıl gibi karizmatik kişiliği vardı ve gittiği yerlerde heyecan uyandırıyor. Bunu doğal bir sorumluluk olarak kabul etmişti.

Akif İnan hayatında zikzaklar çizmeden yaşamış bir şahsiyettir. Onun düşünce ve duruşu bir istikamet üzere olmuştur. Bu istikamet İslâm medeniyetinin kodları üzerinde birey olarak durmak kadar içinde bulunduğu toplumu, edebiyat, sanat ve siyaset alanında inşa etmektir. Onun gönül coğrafyasının merkezi Anadolu'dur ancak kalbi Kudüs diye atar. Bütün İslâm coğrafyası onun duygu ve düşünce dünyasında birdir. Sınırlar sanaldır. Siyaseti olduğu kadar edebiyatı da bu coğrafya sınırları içinde düşünür. Kafasının ve kalbinin kıvam bulmasında etkisi olan Necip Fazıl'ın batı karşısına koyduğu Doğu kavramı, Sezai Karakoç'un Diriliş kavramı onun için iki eksen kavramdır ve Büyük Doğu'nun Diriliş'i için kanat çırpmıştır. Büyük Doğu'nun Diriliş'i İslâm Medeniyeti'nin yeniden ayağa kalkmasıdır.

Necip Fazıl Kısakürek ve Akif İnan gibi takipçileri, birer medeniyet taşıyıcısı olmuşlardır. Onların birlikteliği, gayretleri ve eserleri zor zamanlardan çıkışa merdiven olmuştur. Bu yolun ayırık otlarını temizlemiş, dikenlerini kendi ellerine batma pasına söküp kenara atmışlardır. İşte bu nedenle Türkiye'de İslâmcılık düşüncesinin üzerinde durduğu ana sütunların başında edebiyat gelmektedir denilebilir. Bu durum hala geçerliliğini büyük oranda devam ettirmektedir.

Akif İnan bir duygu ve düşüncelerinin ifadesi ve inşası noktasında edebiyatı bir tohum gibi görmüştür. Bütün büyük rüyaları¹⁵ o tohumun üzerinde yükselecektir:

Tohumlar başında taşır ağacı

Deler besmeleyle damar toprağı¹⁶

Akif İnan birçok şiirinde bu tohumun yeşereceği zamanın umudunu ve müjdesini dile getirir. Ancak "Şafak"¹⁷ isimli şiirde daha derin bir anlam yoğunluğu vardır:

Yüzünde inancın keskin ışığı

gün olur dönüştür bir şah kavgaya

*Gelin kardeşlerim, göklere tutan
mızrak parmaklarla mahşer yürekle*

*Kim demiş her şeyin bitişi ölüm
destanlar yayılır mezarımızdan*

¹² İnan, *Aydınlar, Batı ve Biz*, s. 54.

¹³ İnan, *Aydınlar, Batı ve Biz*, s. 63.

¹⁴ Haksal, *age*, s. 77.

¹⁵ *Büyük rüyalarla geçmişse ömür hiç yanmam ölümün her çeşidine*. Bkz. Akif İnan, "Zaman", *Tenha Sözler*, s. 53.

¹⁶ İnan, "Doğrul Bana", *Tenha Sözler*, s. 49.

¹⁷ İnan, "Şafak", *Tenha Sözler*, s. 50.

Bizansı sulayan kentleri bir gün
yıkarsın sesinin okyanusunda

Hangi yöne bakarsam şafak görürüm
Toprağın altından yürür ordular

Haberin var mı ey güzel çocuk
içimde devinen çağlayanlardan

Erir gözlerinin keskin şavkında
bu çağın bilcümle karanlıları

Zaferler özleyen düşünüyüşler
göksünde çağlayan bir bedir nehri

Ellerin ki Hızrın kumandasında
Gözlerin ki çizer sınırlarımı

Bir yeni vakitler geldi gelecek
içinde sürekli ayak sesleri

C. Tasavvufî Hayatı, Şeyhi ve Şiirlerdeki Tasavvufî Unsurlar

a. Akif İnan'ın Arayışı

Akif İnan her şeyden önce dertli bir gönül ve dertli bir akıldır. Dert ise bir arayışı zorunlu kılar. Necip Fazıl gibi o da bireysel olarak yaşadığı tecrübe ve devrin Müslümanlarının sorumluluklarını kendi omuzlarında hissetmesi bu arayışı daha da güçlendirmiştir. Bu noktada yaşanan dini, ahlaki, sosyal ve siyasal savrulmaların bireylerin ve toplumun iç dünyasında ve günlük hayatında oluşturduğu travmaların teşhisi ve çıkış yollarını aramak gayretinde olmuştur. Bu arayışları bazen kaçışlar şeklinde de tezahür etmiştir. Necip Fazıl'da olduğu gibi Akif İnan da zaman zaman tenhalara kaçarken aslında bir sığınak arayışındadır. Sorunların arttığı bir ortamda kendinden ve yıpratıcı olaylardan bir mürşidin sohbetindeki sükûnet limanına sığınmak, maverâ perdesini aralamanın yolu olmuştur.

Akif İnan bazen kendinden bile kaçarak tenhada kalmayı tercih etmiştir. Evini dahi bir kenar mahallede tutmuş ve tenhanın sessizliğinde derinliğin arayışı içinde olmuştur. Kendi içinde uzlet hayatı yaşamıştır. Bu durum, bütün dertli gönüllerin ve kafaların kendini ve içinde yaşadıkları toplumu uzaktan görme ve muhasebe etme düşüncesinin bir sonucudur.

Osmanlı sonrası zihin ve ruh rotasını yitiren ve savrulan Anadolu insanının arayışına, Akif İnan ve çevresi hayat ve eserleriyle kendi arayışları üzerinden bir istikamet vermeye çalışmışlardır. Batı düşünce ve yaşantısının toplum üzerine resmi enstrümanların da eliyle abandığı bir dönemde, İslâm kültür ve medeniyetinin taşıyıcı sütunları olmuşlardır. Bu nedenle onların hayatlarının, fikir ve çilelerinin ve nihayet yarına dair ideallerinin bir ışık tutması amacıyla yarınlara taşınması sorumluluğu vardır.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte siyasal ve sosyal konularda yaşanan değişimin ve bir kısım gelenek ve değerlerden uzaklaşma neticesinde, Anadolu insanında bireysel ve toplumsal bir arayışın ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Özellikle dini değerlerden uzaklaşma şeklindeki değişimi birçok aydın tespit etmekle birlikte, açık bir tavır ve duruş ortaya koymamıştır. Bu hususta durumun farkına varan az sayıda kişi, toplumun tarihi ruh köküne ait merkezi başka noktalara ve değerlere taşıma gayretine bireysel olarak ve sorumluluğunu

üstlendikleri ve sahip çıktıkları toplum adına bir direniş göstermiştir. Bu direniş ait olunan medeniyeti hatırlatmak, modern olan Batı düşünce ve yaşantısını eleştirmek şeklinde daha ziyade ruh verici ve bilinç artırıcı bireysel gayretler olarak görülmüştür. Mehmet Akif'in bütünüyle Safahat'ı ve sloganlaşan "Asım'ın Nesli", Necip Fazıl'ın "Büyük Doğu"su ve Sakarya Türküsü, Sezai Karakoç'un "Diriliş"i bu arayışların ve direnişlerin birer sembolüdür. Bu da yeniden bir birey ve toplum inşa fikrinin tezahürüdür.

Bu büyük şair ve mütefekkirlerin takipçisi olan Akif İnan'ın arayışı önceleri bireysel iken daha sonra sosyal bir boyut kazanmıştır. Onun gazete ve dergilerde kaleme aldığı yazı başlıkları, onun düşünce dünyasını izlememize çok açık bir ışık tutmaktadır. Çünkü o, içinde ne yaşamışsa onu yazmıştır. Hiçbir yazısının derdini çekmeden ve yalnız yazmak için yazmamıştır. Bu noktada yazılarını kategori ettiğimizde bazı ana başlıklar oluşturabiliriz.¹⁸ Bunlar; Batı Medeniyetinin eleştirisi, İslâm dünyasının hali, İslâm medeniyetinin fazileti ve onu duyulan ihtiyaç, Gençlik ve gerçek Müslüman, Doğu yani İslâm medeniyetinin yeniden inşası ve nihayet gönül, aşk ve ölüm.

Akif İnan, *Veysel Batıcılara, Batı'nın Korkusu, Haçlı Fitnesi, Çağdaşlaşma Batılılaştırma Değildir, Ölümdür Bize Batı Uygarlığı, Sanayileşmemizi Niçin İstemezler* gibi onlarca yazı ile batı medeniyetinin şifrelerini çözmeye ve batı hayranı olan bir kısım Anadolu insanına onun yanlışlığını göstermeye çalışmıştır.

Batının Müslüman coğrafyasında oynadığı oyunlara da işaret etmiştir. *Emperyalizmin Silahıdır Irkçılık, Irkçılık Peşin Mağlubiyettir, İslâm Gelmese Diyedir Bu Fitneler, Orta Doğulu Nasıl Sömürülüyor, İran'ın Gerçek Yüzü, İslâm Ülkeleriyle Aramızı Açmak İsteyenler, Nerden Nereye Düşmüşüz, Nasıl Kurtuluruz, Ya İnsan Ya Makine Olmak,*

Batı taklitçisi olmayan ve kendi coğrafyasını bilen, tarihî ve irfânî değerleri tanıyan bir gençlik ve toplum inşa etmeye çalışmıştır. *Mirası Kuşanmak, Osmanlı Ruhu, Müslümanca Yaşamak, Adın Müslüman, İslâm Gençliği, Tebliğci yani Müslüman, Müslüman Basın, Mücahit Şövalye Değildir, Orta Doğu Bir Bütündür, Mescid-i Aksa, Kudüs Herşeyimizdir, Kudüs Müslümanlarıdır, Biz Bilerek Bu Yandayız, Ötekiler Bir Bütündür, Önce Biz Kalkacağız, Doğu Nasıl Doğar, Devrim Üstüne, Direneceksin Ötesi Yok, İş Başa Düşmüştür Ey Müslüman, Toplanmak Vaktidir, İslâm Geliyor, Yol Peygamberindir.*

Zaman zaman da bu neslin eleştirisini yapmıştır: *Kur'an'ı Okuyamayan Bir Müslüman Millet, Kur'an'sız Müslümanlık, Çağımız İnsanı Gönüllü Esir.*

Akif İnan'ın en çok üzerinde durduğu konuların başında da insanın iç dünyasını donatması, kendini tanıması, gönül ve aşktan haberdar olmasıdır. Özellikle, 1979 yılında Şeyh Ali Arıncı'nın talebesi olduktan sonra tasavvufî hayat ve kavramlar üzerinde daha fazla yoğunlaşmıştır. *Bir Adam Yaratmak'taki Mesaj, İç Donatım, İnsanı Bulmak, İnsan Yetiştirmek, Önce Ahlak ve Maneviyat, Ben Nefsinden Korkarım, Bu Can Gövdeye Konuktur, Nefs, Nesfimedir Sohbetim, Nefs İhtiyarlamaz, Tövbe, Tevbeye gel, Ölümü Anmak, Egemenlik Tabutlarıdır, Aşk Deyip Geçmeyin, Ah Minel Aşk.*

1979 yılında girmiş olduğu tasavvufî hayat, onun duygu ve düşünce dünyasını derinden etkilemiştir. Yalnız köşe yazılarında tasavvufî içerikli yazılar kaleme almamış aynı

¹⁸ Akif İnan'ın bütün yazıları için bkz. Yusuf Turan Günaydın-Selma Günaydın, M. Akif Bibliyografyası-1955/2009), Eğitim-Bir- Sen Yayınları, Ankara 2015.

zamanda tasavvufla ilgili M. Esad Coşan Hocaefendi(Halil Necatioğlu),¹⁹ Fehmi Kuyumcu²⁰ ve İsmail Çetin ile²¹röportajlar da yapmıştır. Bütün arayışın eserleridir.

Akif İnan'ın ilk şiirlerinde arayışı hakkında iki şiir kitabı bize büyük bir ipucu vermektedir. İçerikleriyle büyük oranda mutabık olan bu şiir kitaplarından ilki, bir arayışı ve hareketi ifade eden *Hicret*, ikincisi ise arayışın büyük oranda gerçekleştiği, vuslatın vaki olduğu, gözün görünenin ötesine yani maverâyâya yöneldiği, ruhun sükûnet bulduğunu dile getiren şiirlerden oluşan *Tenha Sözcükler*'dir. *Tenha Sözcükler* kitanındaki şiirlerden *Haber* ve *Mescid-i Aksa* haricindeki şiirler büyük oranda tasavvufi şiirlerdir.²²

Akif İnan'ın iç dünyasındaki arayışını dile getirdiği birçok şiiri vardır.²³ Bu şiirlerde arayışla kaçış iç içedir. Örneğin 1974 yılında Ey beyaz Elâ şiirinde şöyle seslenir.

Ey uyku ey anne gel kurtar beni
Ezildim aklımın hesaplarında

Ey anne ey uyku ey beyaz elâ
Bir çılgınlık bulsam kurtulsam yahut²⁴

1977 yılında, ruhunu kelepçe gibi kavrayan ve kendine dar gelen dünyadan bir kaçış arayışı içindedir. Yokluk²⁵ isimli şiirinde bunun şöyle dile getirir:

Bir ateş külçesi etlerim, eşyam
Kartallar, kutuplar kaçırım beni

Ey mavi çocukluk hangi indesin
Baharlar ve narlar dua nerededir

Deliler kargalar alın bilgimi
Uzatın gövdemi uyku şehrine

Arayışın dile getirildiği en önemli şiirlerden biri 1977 yılında Mâverâ dergisinde yayınladığı²⁶ "Akşamın Kılıçları"²⁷ isimli şiiridir. Bu şiirde çok hassas olduğu kelimelerin kendisine yük olmaya başladığını, aklın ve işkenceye dönüştüğü ve aslında ifade etmeden aşkı aradığını, yürüdüğü yolların kendini yorduğu ve eziyete dönüştüğünü dile getirerek bütün bunları birer dünya işkencesi olarak tanımlar. Nihayet bütün bu işkencelerden kurtulmak ister. Hatta şairlik davasında da olmadığını, kendine aşk anlatacak veli ordusunun ayağının altında toprak olmayı arzuladığı söyler. Bu dönemde henüz şeyhi ile tanışmamıştır. Ancak şiirden yola çıkarak diyebiliriz ki o, şiiri yazdığı 1977'li yıllarda bir mürşid-i kamilin yoğun bir arayışı içerisindeydi. Bu duyguları dile getirdiği şiir şu şekildedir:

¹⁹ Akif İnan, "Doç. Dr. Halil Necatioğlu ile Tasavvuf Üzerine Sohbet", *Mavera*, Yıl: V, Mayıs 1981, S. 54, s. 27.

²⁰ Akif İnan, "Fehmi Kuyumcu ile Tasavvuf Üzerine Sohbet", *Mavera*, Yıl: V, Haziran 1981, S. 55, s. 31.

²¹ "İsmail Çetin ile Seyr ü Sülûk Üzerine...", konuşan: Akif İnan, *Mavera*, Yıl: VIII, Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim 1984.

²² Adem Çalışkan, "Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı'nda Bir Şâir Olarak M. Akif İnan (1940-2000)", *Medeniyetin Burçları*, Kayseri 2004, s. 87.

²³ *Hicret* kitabındaki şiirlerin büyük çoğunluğu bir arayışın ifadesidir.

²⁴ İnan, "Ey Beyaz Ela", *Hicret*, s. 19-20.

²⁵ Akif İnan, "Yokluk", *Mavera*, Yıl: I, Şubat 1977, s. 3, s. 1.

²⁶ Akif İnan, "Akşamın Kılıçları", *Mavera*, Yıl: I, Şubat 1977, S. 3, s. 7.

²⁷ İnan, "Akşamın Kılıçları" *Tenha Sözcükler*, s. 27.

İçimin göğüne ağsam diyorum
Yorulduğum kelime hamallığından

Toprağın altına yürüsem bir gün
kurtulsam aklımın işkencesinden

Düşen yaprağın acısı bende
çoğaltır uykusuz gecelerimi

Kızgın bir sac oldu yollar yüzüme
Doğrandım akşamın kılıçlarında

Bir kurtuluş olur belki delirmek
Soyunmak dünyadan işkencelerden

Her akşam bir hayal kundaklar beni
devreder rüyanın salıncağına

Sorular sökülse şakaklarımdan
Ey'leri anlıma gülle kazısam

Şair değil, güneş değil, değil hey
toprak olsam veli ordularına

1979 yılına geldiğinde, Akif İnan arayış ve kaçış duygusu oldukça yoğun bir hal almıştır. Bir nevi son çarpınışlar gibidir. İç dünyasındaki gelgitleri Yılgı²⁸ isimli şiirinde şöyle dile getirir.

Bu yıldırımlara dayanamam ben
Her an kopmaktadır bir dalım candan
Kırılan sesimdir eriyen gölgem
Göklerim yitiktir kuyulardayım
Akrepler ağmakta uykularına
Düşlerin ipini tutamıyorum
Hangi yöne koşsam önümde duvar

Tepemde yığının bombardımanı
Durmadan uğuldar kulaklarımda
Yıkmakta aklımın mazgallarını

Komut alan şeytan ısıklıklarından
Korkunç bir paniğin ayak sesleri
Çarşılarda balkon dehlizlerinde

---

²⁸ İnan, "Yılgı", *Tenha Sözler*, s. 26.

Akif İnan, *Tenha Sözlüz*'de tasavvufi bir terim olan ve müridin mürişidine intisabı anlamında kullanılan "Bağlanma"²⁹ adında uzun bir şiir yazarak, şeyhine bağılılık serüvenini dile getirmiştir. Şiir şekil itibariyle üç bölümden konu itibariyle iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde arayışı ve kaçışı, yukarda geçen "Akşamın Kılıçları" şiirinden daha özel ve biraz da tasavvufi-mistik bir eda ile ifade edilmiştir. Bağlanama şiirinin bu ilk bölümünde kendi hakikatini aramayışından dolayı kendisine "yazık bana" der. İçinde tedirginliklerin arttığından şehri ve vitrinleri yılanlı bir zehir gibi görür, bir yıkıntı ve nefsin tuzağında olduğunu ifade ederek bütün bunları paslı bir dehlize benzetir ve kurtuluş yolu arar. Nihayet bir eteğe tutunmadan ve canını satmadan, böylece teneşire yatmadan yani ölmeden önce ölmeden hayatının sona ermesi halinde kendine yine hayıflanır. Şiirin bu ilk bölümü şu şekildedir:

Varsam dedim varamadım
Bir karada duramadım
Ben kendimi aramadım
Yazık bana vahlar bana

Devleşen içimin tedirginliği
beslenir kuduran sancılarım

Bir kara duvardır gök çadırları
Baharlar zulmetme kol kola gelir

Bu yılan caddeler zehirli vitrin
dolaşır kanımda bir ifrit gibi

Nefsimin sırçası dolanır elde
ne kırarım onu ne de korurum

Köprüsü atılan ninnilerimle
yıkıntılarda yım tuzaklarda yım

Hangi rüyalardır sığınağımız
Hangi köpüklere binmeli ruhum

Sesimi biçen bu paslı dehlizden
nasıl kurtarmalı damarlarımı

Bir eteği tutmaz isem
Köle canı satmaz isem
Teneşirde yatmaz isem
Yazık bana vahlar bana
İşte bu arayış kendisini bir kapının önüne getirmiştir.

b. Tasavvufi Hayata Giriş ve Adanışı

1977 veya 78 yılında bir yaz günü Akif İnan Urfa'ya ailesini ziyarete gider. Kardeşleri Yüzbaşı Mustafa İnan ve Doktor Ahmet Bedir İnan ile kız kardeşlerinin evine misafir olurlar.

²⁹ İnan, "Bağlanma", *Tenha Sözlüz*, s. 30-33.

Sohbet esnasında kardeşi Yüzbaşı Mustafa sıklıkla Akif İnan'a hocası Şeyh Ali Arıncı'den bahseder. Onun ilminden, irfanından ve ahlakının güzelliğinden bahsettikten sonra da Akif İnan'a, bağlanmasının çok iyi olacağı ekinde bir tavsiyede bulunur. Akif İnan, net bir şahsiyettir. Bütün anlatılanlardan sonra kardeşi Mustafa'ya döner ve şöyle der:

“Şeyhinin büyüklüğünden bu kadar bahsediyorsun. Ben bu güne kadar nice şeyhler gördüm, onlarla oturdum ve sohbet ettim. Ama hiçbiri benim gönlümü etkilemedi. Eğer senin şeyhin bu anlattığın kadar büyükse, takar tasmaını boynuma ve çeker yanına.” Bu tavır, tam da Akif İnan tavrıdır. Açık ve nettir. Onun bu net tavrı ve sözleri üzerine kardeşi Mustafa'yı biraz incitir ve hüznendirir. Bunun üzerine ağabeyine bu şekilde konuşmamasının daha iyi olacağı şeklince nazik bir uyarıda bulunur.

1979 yılında, kardeşi yüzbaşı Mustafa, Ağrı'da görev yaparken bir kaza kurşunu ile yaralanır. Bunun üzerine Akif İnan ve kardeşi Dr. Ahmet Bedir Ağrı'ya ziyarete giderler. Olayı haber alan şeyhi Ali Arıncı de büyük oğlu Hikmetullah'ı müridinin ziyaretine Ağrı'ya gönderir. Burada Akif İnan ile Hikmetullah tanışır ve uzun konuşmalar yaparlar. Hikmetullah, medrese tahsilini tamamlamış bir müderristir o dönemde. Bir ara Akif İnan'a babasını ziyaret etmeyi teklif eder. Bu teklifi kabul eden Akif İnan, sofi Şevket'in aracılığıyla Baykan'a bağlı Arınc köyüne Şeyh Ali Efendi'yi ziyaret giderler.

Akif İnan, şeyh Efendi'nin nazarlarından ve sohbetlerinden çok etkilenir. Uzun süre bir şey konuşmaz. Tam bir sükûnet hali gözlemlenir. Nihayet orada intisap eder. Ağrı'ya döndüğünde kardeşi Dr. Ahmet Bedir, onun yüzüne yansıyan iç dünyasının sükûnet ve derin tefekkür halini kolaylıkla fark eder.³⁰

Bekir Karlıga'ya göre, “Nuri Pakdil'i bir kenarda tutacak olursak grubun temsilcilerinin hemen hemen büyük çoğunluğunda mişik eğilimler ön plana çıktı. Ama bu eğilime doğuştan istidatlı olan Akif İnan'da çok daha bariz bir sufi mizacı belirdi.”³¹

Nazif Gürdoğan Akif İnan'ın dervişlik yönüyle ilgili şöyle der: “Derviş bir insandı gerçekten. Hizmet için yarışan bir yanı vardı. Son zamanlarda da Baykan'lı bir hocafendiye bağlanmıştı. Herkesin elinden tutup oraya götürmek için çok gayret ederdi. Bir gün dedim: ‘Ya üstat, neden böyle herkesi Baykan'a götürmek istiyorsun? ‘Nazıfciğim’ dedi, ‘Ben bir hazine bulmuşum, bunu sizlerle, dostlarımla, arkadaşlarımla paylaşmayayım mı?’ ve ‘O hazineye ortak olmak istemezler mi?’³² Ersin Gürdoğan bir başka yazısında da şöyle der: “O, 1979 yılında bir gönül ustası tanıdı, hayatı bütünüyle değişti... Ona gönülden bağlanmıştı. Onu çok severdi. Her sevdiği dostunun elinden tutar onun yanına götürürdü. Ondan uzakta olma onun hicretiydi. Onun hakkında bir kitap yazmak isterdi. Ölümünden bir iki ay önce müşidi Ali Arıncı Efendi hazretlerinin ziyaretine Baykan yakınlarındaki dergâhına gittik. Efendi hazretlerinin Hayrül halefi Hikmet Efendi Ağabey'in misâfiri olduk... Müşidinin özlemi ile dopdolu idi. Son şiir kitabı Tenha Sözler'deki şiirlerinin çoğu o özlemi anlatır”³³

Erdem Bayazıt ise şöyle der: “70'li yılların sonuna doğru o Arınc'a; ben, Erzincan'a bağlandık. Tariklerimiz geriye doğru Abdurrahman Tâgî kavşağında birleşiyordu. Fırsat bulduğumuzda hatmelerde ben onların, o bizim halkalara katılıyordu. O süreçte beni Arınc'a götürmeye vaat etmişti. Hatta aynı sözü üstad Necip Fazıl'a da vermişti. Fakat Ali Efendi

³⁰ M. Akif İnan'ın kardeşi Dr. Ahmet Hamdi İnan Beyefendi ile 03. 01. 2016 tarihinde yaptığımız görüşme notları. Kendilerine kalbi şükranlarımı sunuyorum.

³¹ Bekir Karlıga, “Bir Uygurluk Savaşçısının Ardından”, *Yedi İklim Dergisi* (Akif İnan Özel Sayısı), S. 120, Mart 2000, s. 43.

³² Haksal, *age*, s. 75.

³³ Ersin Nazif Gürdoğan, “Paylaşmasını Bilmek”, *Mehmet Akif İnan Kitabı*, s. 87.

hazretlerinin Hakk'a yürümesi ile bu seyahatı gerçekleştiremedik.”³⁴ Ancak Akif İnan'ın vefatından bir süre önce, kemoterapi görerek kısmen iyileştiği bir zaman diliminde bu seyahat gerçekleştirmiştir. Erdem Bayazıt bu seyahatı şöyle anlatır:

“Ağustos ayında Urfa'da idik... İki otomobille yola çıktık. Bizim arabayı yüzbaşı Mustafa kullanıyordu. İkindiye doğru Baykan'da, akşam üzeri Arınç'taydık...Bizi Ali Arıncı hazretlerinin hayru'l-halef mahdumu Hikmet Efendi karşıladı.Dağların ortasında, uçsuz bucaksız vadilerin arasında, ormanın içinde yükselen bir huzur adasındaydık. Allah'a yakın, mâsivâdan uzak, düşlerdekilerin bile sönük kaldığı acayip bir semtteydik. Dergâha yerleştik. Hayatımın Akif İnan'la geçirdiğim yüzük taşı, pirlanta üç gecesi başladı.

Geceleri dergâhın avlusunda yan yana serilen yer yataklarında, açık havada, yıldızların altında geç vakitlere kadar kısık sesle sohbet ederek geçiriyorduk. Gündüzleri ağır ağır çevreyi dolaşıyorduk... İlk gün Ali Efendi Hazretlerinin makberini ziyaret ettik. Delilimiz Hikmet Efendi oldu. Mezarın üstünde biten çiçekleri gözyaşlarımızla suladık. Akif: “Hâlim malum. Dünyadan bir beklentim yok. Hasretim nâmütenâhi, hakkımda hayırlısı neyse ona talibim. Delaletinize ilticâ ediyorum.” mealinde niyazda bulundu. Yenilenmiştik, tazelenmiştik, yüreklenmiştik! Üçüncü günün sabahı dergâha veda ettik.”³⁵

Ersin Gürdoğan'a göre, “Onun bilgi ve eyleme tutkunluğu tasavvufun potası içinde çok boyutlu, çok renkli bir zenginlik kazandı. Tasavvufun incelikleri divan şirinde olduğu gibi onun şiirine de yansdı. Gönlin derinliklerine uzun bir yürüyüşe çıkmış bir şiiri vardı. O adeta gönlünün derinliklerine hicret ederek oradan seslenir. Şiirinde eylem ve derinlik, hüznün ve saadet el eledir.”³⁶

Mustafa Miyasoğlu, Akif İnan'ı tavır olarak Necip Fazıl ve Fethi Gemuhluoğlu'na benzetirken,³⁷ yakın arkadaşı Erdem Bayazıt onu bütün yönleriyle tanımlayacak bir betimleme yapar: “Dört başı mamur bir dava adamına yakışan bir kişilik ve üslubun sahibi. Ona baktıkça Ensar gelirdi aklıma. Sadakatı Sıddık-ı Ekber'e, celâdeti Ömer'e, şefkati Osman'a, belâgat ve hikmeti Ali'yi hatırlatırdı.”³⁸

Bütün bunlardan sonra diyebiliriz ki, Akif İnan için Şeyh Ali Arıncî, bütün hayatına istikamet sunan bir ayna olmuştur.

Akif İnan'ın arayışını ifade ederken belirtildiği gibi Bağlanma şiirinin ilk bölümü kaçış ve arayışını, ikinci bölümü ise bağlanmasını yani arayışın adanışa dönüşmesini dile getirir. Bu bölümde bağlandıktan sonra kendisinde meydana gelen değişiklikleri de detaylı şekilde sıralar. Bu bölüm tasavvufî hayatın inceliklerine dair çok detaylı bilgileri metaforik bir dille alışılmışın dışında bir duygu ile ifade etmektedir. Buna görê kalbi buzul dağı gibi katı ve soğuk iken mürşidinin nazarıyla eriyip mümbitleştiğini, bu nazarın nefsin deniz gibi kabarmış isteklerini buhar gibi erittiğini, vahyin hakikatine ve ilhama erdirdiğini, şeyhinin sesinin kendinde umudun adı ve sohbetinin yağmur gibi bereket olduğunu söyler. Nefsi emmârenin taptığı madde putlarının bu sohbetlerle birer birer yıkıldığını dile getirir. Şeyhinin sesinin kalbinin atışıyla eş değerde kendisine hayat kaynağı olduğunu ve artık o yılan gibi zehirli şehirlerde değil yürüdüğü yolların zemzemle yikanmışçasına temiz ve kutsal olduğu dile getirir.

³⁴ Erdem Bayazıt, “Bir Uygurluk Elçisi”, *Medeniyetin Burçları*, Kayseri 2004, s. 206.

³⁵ Erdem Bayazıt, “Bir Uygurluk Elçisi”, s. 206-7.

³⁶ Ersin Nazif Gürdoğan, “Paylaşmasını Bilmek”, *Mehmet Akif İnan Kitabı*, s. 87.

³⁷ Mustafa Miyasoğlu, “M. Akif İnan Üzerine”, *Medeniyetin Burçları*, Kayseri 2004, s. 240.

³⁸ Erdem Bayazıt, “Bir Uygurluk Elçisi”, *Medeniyetin Burçları*, Kayseri 2004, s. 205.

Toprağa konuk olalı gölğem
göklerin gözleri üzerimdedir

Buzul yangınlarından alıp kalbimi
bağladın alnının emziklerine

Bir nazarla kırdın küreklerimi
Buhar kıldın nefsin denizlerini

Yollayarak hikmet kervanlarını
donattın gönlümün dükkânlarını

Aşıladın Cibril emanetinden
hantal aklımın kanatlarına

Sesindir büyüten gözyaşlarımdan
umudun bembeyaz türkülerini

Sohbetin bir rahmet bulutu gibi
iner hasretimin tarlalarına

Kazıdın putların sikkelerini
Şimdi her yan celâl levhalarıdır

Sesinin yankısı dinmez içimden
eş olmuş kalbimin atışlarına

Arkanda yürürüm gözlerim yerde
sonsuz bir telaşla titrek ve ürkek

Nispet kokun gezer ciğer tahtımda
zemzemle yıkanmış şehirlerdeyim

Unuttum bilcümle anılarımın
o sensiz oluşın bölümlerini

Her avuç su senin çağlayanından
ve her lokma senle bereketlenir

Guruplar ki mercan tarlalarıdır
Kuşların uçuşu adımlarıdır

İniler yağmurun darbelerinden
tedirgin uykumun çelik telleri

Yücelerden yücelerden
Gündüzlerden gecelerden
Sessiz dilsiz hecelerden
Sütler sağar gönlümüze
Kelâm yağar gönlümüze
Işık ağar gönlümüze³⁹

---

³⁹ İnan, "Bağlanma", *Tenha Sözler*, s. 30-33.

Şiirin son kısmında tasavvufî hayata girdikten sonra kendisinde meydana gelen değişiklikleri daha detaylı şekilde dile getirir. Burada eski halinin kesret yani madde ve manasıyla bir dağılmış ve parçalanmışlık halinde iken müşdidinin sayesinde bütün parçaların birleştiğini ve tevhidin gerçekleştiğini, ruh ile bedenın bir olduğunu söyler. Bunun da önce “lâ” ile başlayan yani ağyarı yakıp yıkarak kalbe yâri koyma şeklinde olduğunu ifade eder. Ruhuna ve fitratına yabancı bütün giysilerden soyunduğunu söyler. Şeyhinin nazarı bütün fitneleri yakan bir yıldırım gibidir. Nefesinin, ruhunun çoraklarını bir gül bahçesine çevirdiğini ve onun ayak sesinin ve izinin kalbinin atışına eş olduğunu ve onu duymadığı anlarda gerçek yalnızlığı yaşadığını dile getirir. Nihayet ölümden artık korkmadığını, artık bir gönül kırmayacağını ve bu nurlu yoldan asla ayrılmayacağını dile getirir. Şiirin bu bölümü şu şekildedir:

Dağılan eczamı toplayan cihaz
ruhumun gövdemi çağırın sesi

Saldın külhanlara bütün bilgimi
yüksek fırınlarda yanar geçmişim

Erittin dünyayı zamanı sözü
bir köpek derisi giysilerimi

Sıyrıldım tüm yaban kumaşlarından
atarak canımı gölgelerine

Bulutların nabzı kalbimdir şimdi
yıldızlar konuğu mekânlarımın

Gözlerin ne kadar yakın ve kesin
dindirdi fitnenin şimşeklerini

Zanların yıkılan mazgallarını
bir ibret kendine döndürdüğü cezben

Açarak bir çiçek denizi gibi
can üfledin çorak alanlarıma

Gör ne tek ve تنها bir ömür olur
duymazsam içimde ayak sesini

Hiç cevabım yoktur bükük boynum ve
gözyaşımından başka sorularına

Ölümlerden korkar isem
Gönül evi yıkar isem
Ben bu yoldan çıkar isem
Yazık bana vahlar bana

Akif İnan'ın hayatına bu dendi derin etki eden şeyhi kimdir. Şimdi kısaca onu görelm.

c. Şeyh Ali Arıncı (Solmaz)

Siirt'e bağlı Baykan ilçesinin Arınç (Çamtaşı) köyünde 1916⁴⁰ yılında doğdu. Babasının adı Ömer, annesinin adı Halime Hatun'dur. Babası Ömer Efendi, Norşin Dergâhı şeyhlerinden Muhammed Ziyâuddîn'in müridlerindendi. Dedesi Molla Ali, Kermete köyünde Kadîrî tarikatı üzerine irşad hizmetleri yürütmüştü. Ondan sonraki dedeleri sırasıyla Molla Ömer, Molla Abdullah, Molla Muhammed ve Molla Dîvâne başta olmak üzere ilim ve irşad hizmetleriyle meşgul olmuş bölgenin tanınan âlimleridir. Aile'nin Hz. Abbas soyundan geldiği kabul edilmektedir.⁴¹

Ali Arıncı, ilk dini tahsilini babasının yanında aldıktan sonra medrese derslerine de onun yanında devam etti. Bir süre sonra yine Arınç köyünden Şeyh Ahmed Haznevî'nin halifelerinden Molla Reşid'in yanında medrese tahsilini sürdürdü. Doğu ilim geleneğinde yaygın olduğu üzere başka hocalardan da ders aldı. Bunlar Molla Şefik, Molla İbrahim, Şeyh Muhammed Abrovî'dir. Ancak son derslerinin almak için Bilvânis köyüne gitti ve orada Ahmed Haznevî'nin halifelerinden Seyyid Abdülhakîm Hüseyinî'nin yanında tahsilini tamamladı ve icazet aldı.⁴²

Şeyh Ali Arıncı, Arınç köyüne yaklaşık bir km. mesafede bulunan Millo (Günbuldu) köyünde imamlık yaptığı dönemde Abdülhakim Hüseyinî, bu köye irşad hizmetleri için gelir. Orada yaptığı sohbetlere katılan Ali Arıncı, 1950 yılında 34 yaşında iken Seyyid Abdülhakîm Bilvânisî'ye intisap etti ve sekiz yıl süren seyr u sülûktan sonra 1958 yılında tasavvufî hilafet aldı. Bu arada 1955 yılında Hac vazifesini ifa etti. 25 Mayıs 1972 tarihinde şeyhinin ölümüne kadar yalnız onun verdiği vazifeleri yaptırdı. Vefatından sonra da kendi usulüne göre irşad hizmetlerine devam ettirdi. Köyüne nispetle de Şeyh Ali Arıncı diye şöhret oldu.

Şeyh Ali Arıncı iki evlilik yapmıştır. İlk eşinden oğlu Hikmet dünyaya geldi. Eşinin vefatı üzerine ikinci evliliğini yapmış ve bundan da dört oğlu ve bir kızı olmuştur. Fadli, Ahmed, Mihrabiddîn ve Bahaddin'dir.

Şeyh Ali Arıncı'nın, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'den sonraki tarikat silsilesi şu şekildedir:

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî
Seyyid Abdullah Şemdinî
Seyyid Tâhâ-i Hakkârî
Seyyid Sıbgatullâh-i Arvâsî
Şeyh Abdurrahmân-ı Tâğî
Şeyh Fethullâh Verkânîsî
Şeyh Muhammed Ziyâuddîn
Şeyh Ahmed-i Haznevî
Seyyid Abdülhakîm-i Hüseyinî Bilvânisî
Şeyh Ali Arıncı

Yanında birçok kişi seyr u sülûk tamamlamasına rağmen yalnız şeyhi Abdülhakîm Hüseyinî'nin oğlu Muhammed Nûrânî Erol'a hilâfet verdi.⁴³ Şeyh Ali Arıncı'nın oğulları⁴⁴

⁴⁰ Değişik kaynaklarda 1911, 1913 ve 1916 yılları geçmektedir.

⁴¹ Şeyh Ali Arıncı'nın sohbetlerinin derlendiği şahsi kütüphanemizdeki notlar, s. 5.

⁴² Lütfü Güldoğan, *Şeyh Ali Arıncı Hayatı ve Menkıbeleri*, Doğan-tepe Yayınları, Siirt 1997, s. 9.

⁴³ Şefik Korkusuz, *Nehri'den Hazne'ye*, İstanbul 2010, s. 370.

Hikmetullah ve Fadli,⁴⁵ babalarının halifesi Muhammed Nûrânî Erol'dan tasavvufî hilâfet aldılar.⁴⁶ Şeyh Hikmetullah, Arınç köyünde; Şeyh Fadli ise Kahramanmaraş'ın Türkoğlu ilçesinde vazifelerini yürütmektedir.

Şeyh Ali Arıncî, 24 Temmuz 1984 tarihinde, 68 yaşında iken vefat etti.⁴⁷ Kabri Arınç köyünde Tılfakîr denilen mevkidedir. Akif İnan şeyhinin vefatı üzerine 1984 yılında Arzihal⁴⁸ isimli bir şiir yazmıştır.

Sen öte bahçede açılı gülüm
bütün bülbülleri yandı içimin

Dağıldı eczası sesin ahengin
güzelin lezzetin rengin biçimin

Öpüp kokladığım ellerin gülüm
hayat ırmağıydı fidanlarıma

Açardı yolumu anahtar sesin
Gözlerin güneşti zamanlarıma

Bir yetim çocuktur günlerim gülüm
Seslerim kırıktır yatağım zindan

Ne olursun tez elden beni de çağır
al götür yanına sevdiğim aman

d. M. Akif İnan'ın Şeyhine Yazdığı Şiirler

Akif İnan'ın Tenha Sözler isimli eserindeki şiirlerin büyük çoğunluğu tasavvufî bir ruha sahiptir. Ancak bazı şiirler şeyhi Ali Arıncî'yi direk muhatab alarak yazılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir.

SEN⁴⁹

Her taraf gözlerin gündüz ve gece
Her mevsim sensin ve her ses sözlerin

44 Şeyh Ali Arıncî'nin Hikmetullah, Fadli, Ahmed, Mihrabuddîn ve Bahâuddîn olmak üzere beş oğlu ve Halime, Münise ve Rahile olmak üzere üç kızı vardı. Bkz. Şeyh Fadli'nin oğlu Molla Abdulganî Solmaz ile 14 Ocak 2016 tarinden Türkoğlu'nda yaptığımız görüşme notları.

45 Şeyh Fadli tahsilini babasının yanında başlayarak sırasıyla Molla Hasan, Molla Muhyeddin Havil ve dönemin Baykan Müftüsünün yanında sürdürmüştür.

46 Şeyh Fadli, Kahramanmaraş'ın Türkoğlu ilçesinde bir medrese ve dergâh ile babasının köyünün adını taşıyan "Arınç Eğitim, Öğretim ve Kültür Vakfı" adında bir vakıfla sosyal hizmetler de yürütmektedir. Şeyh Fadli'nin ilk eşi Fatma Hanım'dan Zeynelabidin, Hıfzullah, Abdurrahim ve Abdulganî adında dört oğlu olmuş bunlardan Abdulganî babasını yanında müderrislik yapmaktadır. Yine ilk eşinden Gülbahar, Hanife, Afife, Nacile ve Semiha, adında beş kızı olmuştur. İkinci eşi Fikriye Hanım'dan Halime isiminde bir kızı olmuştur. Üçüncü eşinin adı Zeynep Hanım'dır. Bkz. Şeyh Fadli'nin oğlu Molla Abdulganî Solmaz ile 14 Ocak 2016 tarinden Türkoğlu'nda yaptığımız görüşme notları.

47 Diyarbakırda tedavi gördükten sonra Siirt dönüşünde yolda vefat etmiştir.

48 İnan, "Arzihal", *Tenha Sözler*, s. 41; İnan, "Arzihal", *Mavera*, Yıl: VIII, Mayıs 1984, S. 90, s. 43.

49 İnan, "Sen", *Tenha Sözler*, s. 40.

Ayrılmaz ellerin avuçlarımdan
doyurur kokusu ciğerlerimi

Yalnız senin olmak seninle olmak
inandım ömrümün en kutlu işi

Taşırırsın aklımı bir gölgem gibi
aşkın eldeğmemiş bölgelerine

Bir evren donattın yırtıp dünyamı
Eledin bilgimi sevgilerimi

Onardın gövdemi takvimlerimi
kalbimi giysimi şiirlerimi

SENSİN⁵⁰
Özgürlük menşurum kanatlarındır
Toprağım devletim bayrağım sensin

Maddemsin, manamsın, varım yoğumsun
Ufkumsun yakınım uzağım sensin

Göklerim yerlerim dağım denizim
yanım yönüm solum ve sağım sensin

Övüncüm şerefim sözüm şiirim
saklım gizlim köşem bucağım sensin

Seslerin kalbimin dudaklarında
Zamanım dönemim çağım sensin

Ümidim cihadım durağım sensin
Hicretim menzilim durağım sensin

Seninle olmaktır ahdim yeminim
Ordum emirim ve otağım sensin

SİZ⁵¹
Dikenler çalılar güle dönüşür
Bir bengisu yayar nazarlarınız

Güzeller varisi olduğunuzdan
Kokular korusu gülzarlarınız

---

⁵⁰ İnan, "Sensin", *Mavera*, Yıl:10, Mart 1986, S.111, s. 5; İnan, *Tenha Sözler*, s. 35.

⁵¹ İnan, "Siz", *Mavera*, Yıl: VIII, Mayıs 1984, s. 90, s. 44; İnan, *Tenha Sözler*, s. 34.

İlham yağmurları sözlerinizdir
Gök sofrası serer pazarlarınız

Gönlüme özgürlük muştusu gibi
İnanç diriltici kararlarınız

Bir tufan dehşeti salar kalplere
Arslan kükremesi azarlarınız

DAĞLARA⁵²

Dağlara vur gönlüm alıp başını
onlar anlar bir de deniz sevdanı

Bir gece gökleri giyinerekten
göçetsem alnının kucaklarına

Soyunup eşyadan kurt kuşla birlik
aklımı yem etsem karıncalara

Zaman yürümesin gün dolanmasın
toprağı emzirsin kalbimin nabzı

Tükensin rüzgarlar bu sesim gibi
Çakılı kalayım bu resim gibi

Kavlü kararım var senle ölüme
Ben yürüsem sesim üzre seninle

Buhar oldu şüphe kuluçkaları
Kanım ki sürekli deli çağında

Bütün akımların ovası kalbim
yerle gök arası gelgitler bende

Bende bu denize girdim gireli
her mahlukun sesi arkadaşımıdır

Güneştir gölgemin kefilisi artık
Yelkenim mehtabın dizginindedir

Başı sensin sonu sen yollarımın
Ruhumun adresi kalbinde saklı

Beni ele veren hicabımdır hep
Seni dillendiren güzelliğindir

---

⁵² İnan, "Dağlara", *Mavera*, Yıl: VI, Ağustos 1982, S. 69, s. 36; İnan, *Tenha Sözler*, 37-39.

Sahip olmadığım neyim kalmıştır
O inceliğinin işgalindeyim

Ardından bu yolun can görünür
Sevdan kan gibidir damarlarımda

SEVDİĞİM⁵³

Eteğim çamurlu yüzümse kara
Dönsün karanlığım seninle nura
Gel kovma kapından nolur sevdiğim

Eritsin bakışın cümle düğümü
yıldız şölenine sarsın göğümü
Sen ki ne dilersen olur sevdiğim

Bu hasret duygusu oymasın beni
Bir başka kulak duymasın beni
Bir yanında kalmış huzur sevdiğim

Gel kovma kapından nolur sevdiğim
Sen ki ne dilersen olur sevdiğim
Bir yanında kalmış huzur sevdiğim

e. Eserlerindeki Tasavvufi Unsurlar

Akif İnan'ın düşüncelerini ve hayatını özetleyen temel kavramlardan üçünü bir yazı başlığında şöyle ifade eder: "Fikir, Zikir, Eylem."⁵⁴ Bu kavramlar, onun yaşam tarzının ve şahsiyetinin sütunları gibidir. Kendini bir nevi bu kavramlar ve bunların kardeşi kavramların ruhuyla inşa etmenin gayreti içerisinde olmuştur. Bu üçlü, onun hayat poetikası gibidir.

Akif İnan'ın tasavvufi görüşlerini geçmeden önce belirtmek gerekir ki o düşüncelerini ifade ettiği gazete ve dergi yazıları gibi şiirlerini de içinde yaşayarak ve hatta süzerek kaleme almıştır. "Şiirlerim kendi içimin resimleridir"⁵⁵ diyerek bu hakikati dile getirir. Ancak bu resmi görmek ve okumak biraz emek ister. Onun şiirlerini okuyanlar ilk aşamada muhatabın ve konunun farkına bütünüyle varamazlar. Hemen bütün şiirlerinde perdeli bir dil kullanmıştır. Dikkatli bir okuyucu, derin bir derdin ve sırrın varlığını hissetmekle birlikte, su yüzüne yansıtılmadığı kavrar. Dil o kadar mahcub⁵⁶ bir tarza sahiptir ki derinlerdeki sırrın ne olduğunu bütün şiirleri okuduktan sonra zihinde kalan aşk, ölüm, umut, isyan, kıyam ve tasavvuf gibi temel kavramlar olduğu anlaşılır. Onun her şiirindeki her bir beyit müstakil bir şiir gibidir. Kendi tabiri ile her beytin altında bir "yer altı nehri"⁵⁷ akmaktadır. Tam da bu hususta şöyle der:

⁵³ İnan, "Sevdiğim", *Tenha Sözler*, s. 36.

⁵⁴ Akif Reha, "Çizgiler / Fikir, Zikir ve Eylem", *Yeni Devir*, 29 Ekim 1982, S. 1039, s. 2.

⁵⁵ Akif İnan: "Şiirlerim kendi içimin resimleridir", konuşan: Ahmet Ersöz, *Zaman*, 18 Kasım 1990, S. 9460, s. 92.

⁵⁶ Rasim Özdenören'e göre Akif İnan'ın şiirleri mahcub şiirlerdir. Haksal, *age*, s. 71.

⁵⁷ M. Akif İnan, Şair, Mütefekkir, Sendikacı: Mehmet Akif İnan Eserleri, Eğitim Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015, c. III, s. 231.

*Susarak anlattım bütün gizliyi
Sakladım duygumu ben konuşarak*⁵⁸

Bu biraz da Akif'in kişiliğinden ve Divan edebiyatı geleneğinden kaynaklanmış olabilir. İç dünyasını pek açmamıştır.

*Çevir gözlerini içimden yana
Sırrını saklayan mahzenim ben*⁵⁹

Akif İnan'ın genel düşünce dünyasında yukarıda dile getirdiğimiz "Fikir"i temsil eden düşünce *yerli*'dir. Bu yerli kavramının en üst başlığı İslâm'dır. Bunu bazen *büyük doğu* ile bazen de bizzat *yerli* kavramı ile dile getirir:

*ve bir sofraya gibi sersem önüne
Yerli düşüncenin ürünlerini*⁶⁰

*Anamı sorarsan büyük doğudur
Batı ki sırtımda paslı bıçaktır*⁶¹

Akif İnan duygu, düşünce ve davranışlarında Müslüman kimliğini açık ve net şekilde taşımıştır. Ona göre "Müslüman odur ki, bütün eyleminin, rüyalarının bile hesabını yüz akıyla vermeye kalksın. İşte Müslüman odur."⁶²

İkinci kavram olan "Zikir", onun gönül dünyasının ve tasavvufi yönünü temsil eder. Bu konuda şöyle der: "Tecrübelerimiz bizi yeni bir döneme çağırıyor. Bir iç düzenlemeye, bir iç onarıma."⁶³ Üçüncü kavram olan "Eylem" ise iç onarımını tamamlamış bireylerle çağı yeniden kurmanın adıdır:

*Çağı kurtarmanın bir eylemidir
Çağdışı görünen ilgimiz bizim*⁶⁴

Şimdi Akif İnan'ın şiirlerinde bazı tasavvufi unsurları kısaca görelim:

1. Tasavvuf

Akif İnan özellikle edebiyat tahlilleri yaparken tasavvuf hakkındaki düşüncelerini de ortaya koymuştur. Tasavvuf hakkındaki görüşleri kısaca şu şekildedir:

"Bu medeniyetin kaynağı İslâm inancıdır... Tasavvuf bu medeniyetin kurulmasında ikinci bir unsur olmuştur. Tasavvuf temelde imana, şeriata dayanır; getirdiği yorum bakımından düşünce ve duygu ufkunu genişleten büyük bir ocaktır. İslâm tasavvufunun kurucuları aynı zamanda İslâm dininin hatırı sayılır bilginleridir. Zaten yapı olarak Müslümanlık, kendi iç bünyesine uygun şekilde birçok fikrî ve manevi akımların gelişmesine elverişli, hatta teşvik edicidir."⁶⁵ "Tasavvuf, özellikleri, seyr ü sülûktarzi, incelikleri bakımından baştan başa edebiyatımızın bir kaynağı olmuştur. Tasavvuf, İslâm toplumunu eğiten bir terbiye ocağıdır. İslâm âlemini baştan başa halkı ve aydını ile kendi atmosferi

⁵⁸ İnan, "Zaman", *Hicret*, s. 38.

⁵⁹ İnan, "Mahzen", *Hicret*, s. 28

⁶⁰ İnan, "Ağ", *Hicret*, s. 37.

⁶¹ İnan, "Yiğitler", *Hicret*, s. 64.

⁶² Akif İnan, "Şiir Anlayışım", Mehmet Akif İnan Kitabı, s.144.

⁶³ M. Akif İnan, *Aydınlar, Batı ve Biz*, s. 43.

⁶⁴ İnan, "Kaside", *Hicret*, s. 24.

⁶⁵ M. Akif İnan, Şair, Mütfeffikir, Sendikacı: Mehmet Akif İnan Eserleri, Eğitim Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015, s. 191.

içinde tutan bir önemli merkezdi. İslâm toplumunun hayatında derin izler bırakmış olan tarikatlar, yani tasavvuf bütün düşünce ve duygu inceliğiyle edebiyatımızı da kucaklamıştır.”⁶⁶

Akif İnan, tasavvufun kaynağı, tarihi sürecini ve fonksiyonu bu şekilde belirttikten sonra daha da ileri boyutunu şu şekilde dile getirir: “*Tasavvuf, İslâm şeriatını hareket noktası olarak meçhulü kurcalama, insanı daha çok arıtma, gerçeğe, ölümsüz gerçeğe ulaştırma ameliyesidir.*”⁶⁷

2. Modern Dünyadan Kaçış

Akif İnan, fikrî olarak Batı dünyasının dayattığı hayat tarzından, dinî ve duygusal olarak da deni dünyadan kaçan bir ruha sahiptir. Onun gözü daima maveradadır. Batı tarzı yaşam ve şehirleşme onu her zaman ürkütmüştür. Modern çağın yapı malzemesi betonu yalnız maddi olanın değil maneviyatın hatta duyguların bile mezarı olarak görür:

Betonlar mezardır düşe sevince

Saksılar doğaya özlem eylemi⁶⁸

Batı modernleşmesinin simgelerinden olan betonun ve yüksek apartmanların dünyasında bildiği ve sevdiği, ruh taşıyan eski bahçeli evlere sığınır, onların özlemini duyar.

Dönüştür ey kalbim bahçeli eve

Anlamı ezen o makineleri⁶⁹

Akif İnan’a göre modern şehirlerin gürültüsü ve görüntüsü insanı fitrattan ve tabiattan dahası aşktan uzaklaştırmaktadır. Bu nedenle Ankara’da تنها bir köşede bir evde oturur. Şehrin gürültüsünden uzakta; toprağa, tabiata ve aşka daha yakın.

Aşka ve tabiata ulaştır bizi

Gel kurtar bu şehrin gürültüsünden⁷⁰

Akif İnan dünyayı görkemli, gururlu bir şatafat halinde yaşamının insanın hakikatte çöküşünün bir nişanesi olarak görür. “Haber” isimli şiirinde dini ve dünyevi bütün gösteriş simgesi varlıkların insanın fânilik bilincini engelleyen birer perde olarak betimler. Bilindiği üzere tasavvufî düşüncede hakikatler perdelidir. Kişi yaptığı zikirlerle gönül gözündeki bu perdeleri kaldırabilir. Eğer dünyalık bu mekanlar ve makamlar nefsin ayartmasıyla putlaştırılırsa, işte o zaman insan öncelikle kendi hakikatinden uzaklaşmıştır. Akif İnan, Haber şiirinde sarayları, kavukları, mermerli lüks yapıları, sedef gibi kıymetli taşları, zümrüt küpeleri ve nihayet gösterişli olan her şeyi bir çöküş ve çözümlüş olarak görür. Zira bütün bu sayılanlar dünya perestliğin işaretidir.

Saraylar yalılar köşkler kubbeler
zindanlar kuleler surlar kaleler
kavuklar sorguclar tuğlar kelleler
meclisler sohbetler canlar tekkeler
babalar dedeler beyler zadeler
bahçeler bülbüller güller laleler
güzeller gazeller sazlar badeler
işveler cilveler nazlar handeler

⁶⁶ İnan, *age*, c. I, s. 196.

⁶⁷ İnan, *age*, c. III, s. 18.

⁶⁸ İnan, “Ağ”, *Hicret*, s. 37.

⁶⁹ İnan, “Şehir Gazeli”, *Hicret*, s. 63

⁷⁰ İnan, “Zaman”, *Hicret*, s. 40.

inci diş mercan dil gümüş sineler
mermerden kurnalar altın lüleler
sedeften nalinler zümrüt küpeler
ak sakal vezirler bilmiş körpeler
Görkemin gururun simgesiydiler
habercisiydiler bir çözülüşün

3. Hayat ve Ölüm

Tasavvufî düşüncede dünya hayatı insanı varlık gayesinden uzaklaştırabilecek tuzaklarla doludur. Dünya ancak imtihan için vardır. Akif İnan arayış dönemlerinde beğenmediği dünyadan kaçısın bir ifadesi olarak bazen ölüm düşüncesini derinden yaşar.

Bitirip şu kuru kara ekmeği
Göç etsem diyorum yar ellerine⁷¹

Hangi ölüm öder bilemiyorum
ateşten bekleyiş faturasını⁷²

Yaslasam gövdemi karlı dağlara
Sonsuz bir uykuya kavuşsam bir gün⁷³

Hayatı bir ömür törpüsü olarak tanımlar. Ona göre her dakika hayatı bir törpü gibi azaltmaktadır. Bu törpülenme bedende fiili olarak görülmektedir.

Akşam olur sabah olur yıl döner
Törpüler gövdemi dakikalarım⁷⁴

Akif İnan'ın özellikle 1977 yılından sonraki örneğin Zaman, Yankı ve Şafak gibi şiirlerinde ölüm düşüncesinin önemsizleştiği görülür. Şeyhi ile tanıştıktan sonra bu daha da önemini yitirir. Daha önce ifade ettiğimiz gibi Akif İnan'ın hayat poetikası Fikir, Zikir ve Eylem'dir-diyebiliriz. Bir başka ifade ile aklın fikirle, kalbin zikirle beslenme için gayret etmektir. Ona göre hayat bir nefes kadar kısa, kelebeğin kanatları kadar sağlamdır. Aslolan bu dünya hayatında kulluğun gayesine uygun büyük hayaller, rüyalar ve eylemlerle geçirebilmektir. İşte böyle geçen bir hayat için ölüm düğün bayramdır.

Zaman kelebeği değip de geçer
bir nefeslik vaktin can yaprağına
Büyük rüyalarla geçmişse ömür
hiç yanmam ölümün her çeşidine⁷⁵

Bu ulvi davalara adanarak geçen hayatın sonunda bir bitme değil destansı yeni dirilişler vardır.

Kim demiş her şeyin bitişi ölüm
destanlar yayılır mezarımızdan⁷⁶

Şeyhi'nin vefatından sonra Akif İnan ona kavuşma arzusuyla ölümü ister.

⁷¹ İnan, "El Gazeli", *Hicret*, s. 15.

⁷² İnan, "Sayıklamalar", *Tenha Sözlür*, 21.

⁷³ İnan, "Adsız Gazel", *Hicret*, s. 17.

⁷⁴ İnan, "Sayıklamalar", *Tenha Sözlür*, s. 21.

⁷⁵ İnan, "Zaman", *Tenha Sözlür*, s. 53.

⁷⁶ İnan, "Şafak", *Tenha Sözlür*, s. 50.

Bir yetim çocuktur günlerim gülüm
Seslerim kırıktır yatağım zindan

Ne olursun tez elden beni de çağır
al götür yanına sevdiğim aman

Akif İnan'a göre ölüm son değil bir yeni başlangıçtır. O zaman anlaşılacaktır ki bu hayat bir hayal ve rüyadır ancak.

Toprak kuşatınca ten kafesini
yeni bir gündedir göçümüz bizim
Kalkarız rüyadan uyanır gibi⁷⁷

4. Aşk

Akif İnan, içinde adı aşk olan derin bir nehir taşır.⁷⁸ Bütün perdeli ifadelerinin arkasında bu derin aşk vardır. Onu en iyi tanıyan kişilerden biri olan Alaaddin Özdenören bu konuda şöyle der: "Akif İnan, ülkü ile aşkı birbiri içinde eritmiştir. Aşk, onun şiirlerinde, Divan şiirinin geleneksel özelliklerini taşır. Ancak Divan şiirinden fazla olarak, aşk'la birlikte günün sıkıntısını da vermek ister."⁷⁹ Kısaca Akif İnan'ın şiirlerinin merkezinde kalp ve aşk yer alır. Bu nedenle onu, *Hicret Şairi*, *Kudüs Şairi*, *Tenha Sözler Şairi* gibi ifadeler yanında *Aşk Şairi* şeklinde tanımlayanlar da olmuştur.⁸⁰

Akif İnan'a göre "Aşk, hayatı düzenleyen, insana şahsiyet biçen bir nizam manzumesi, bir er yoludur. Mektebi de tasavvuf. Mutasavvıfa da diploma imzalayan yine aşktır."⁸¹

Akif İnan'ın şiirlerinde aşkın muhatabı çoğu zaman tam olarak belli değildir. Bu çok doğal olarak bir sevgili ve bir anne olabileceği gibi bazen mürşidi de olmuştur. İlahi aşk ise bütün şiirlerinin özü gibidir. Örneğin henüz şeyhi ile tanışmadığı 1977 yılında yayınladığı *Kül*⁸² isimli muhatabı belli olmayan birisinin gözlerinin kendini sevdaya saldıgını söyler. Şiirin ilk iki beyti şöyledir:

Sevdayı bir deli gömleği gibi
ansızın giydirdi gözlerin bana

Gömdüm gözlerinin bulutların
bir yangın alanı hoyrat başımı.⁸³

Akif İnan, şiiri bir kutsal olanın güzel bir aracı olarak görür. Ona göre şiir edebin muallimidir, hayânın çocuğudur, hassasiyetin anasıdır. Şiir, ehl-i dilin yoldaşdır. Yüreğin tercümanıdır, kalbin sesidir. Aklın en sadık yoldaşdır, rehberidir. Eğer ki şiirin suyuyla yoğrulmamışsa bir savaş, onun adı katliamdır.⁸⁴ Bu anlamda şiir ona yüreğin tercümanı yani

⁷⁷ İnan, "Yankı", *Tenha Sözler*, s. 54.

⁷⁸ Akif İnan'ın şiirlerinde aşk konusu hakkında geniş bilgi için bkz. Mehmet Sait Uluçay, "Mehmet Akif İnan'ın Şiirinde Aşk", *Yedi İklim*, Mart 2000, S. 120 (özel sayı), s.71-72.

⁷⁹ Akif İnan, *Tenha Sözler*, s. 55.

⁸⁰ M. Akif İnan, *Söyleşiler*, s. 58.

⁸¹ M. Akif İnan, Şair, Mütefekkir, Sendikacı: Mehmet Akif İnan Eserleri, Eğitim Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015, c. III, s.17.

⁸² Akif İnan, "Kül", *Mavera*, Yıl: I, Şubat 1977, S. 3, s. 2.

⁸³ İnan, "Kül", *Tenha Sözler*, s. 14.

⁸⁴ M. Akif İnan, "Şiirle Gelen", *Yedi İklim Dergisi*, S. 120, s. 22.

aşkın ifadesidir. Zira şiir aşkın belli bir kural içinde ifadesidir. Bu yönüyle şiir bir müzik gibidir. Zira ona göre, aşksız ve müziksiz her şey anlamsızdır.⁸⁵

Akif İnan yaşadığı dönemde aşkın ucuz duygular için kullanılmasına karşı çıkar ve şöyle der: “ Arkadaşlar, şiiri aşk yazdırır aşk! Günümüzde aşk mı kaldı ki şiir yazılsın. Bugünün aşkları bir otobüs durağında başlar öteki otobüs durağında biter. Siz hangi aşktan, hangi meşkten, hangi şirden söz ediyorsunuz?”⁸⁶ Çünkü ona göre en ulvi duygudur ve maşuk için canı vermeyi göze alabilmektir.

Kalbim ki sürekli davul solosu
ve aşkın bedeli candır ölümdür⁸⁷

Bir kuru sarnıçtır sensiz hayalim
Candır aşkın bedeli⁸⁸

Akif İnan Şeyh Ali Arıncî ile tanıştıktan sonra ona karşı derin bir muhabbet ve aşk besler. Ona “Sevdiğim”⁸⁹ ve “Gülüm”⁹⁰ şeklinde hitap eder. Sevdiğim isimli şiir şöyle başlar:

Eteğim çamurlu yüzümse kara
Dönsün karanlığım seninle nura
Gel kovma kapından nolur sevdiğim

Sonuç

Akif İnan, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının özgün yazar, şair ve mütefekkirlerinden biridir. Necip Fazıl ile tanışması onun hayatını derinden etkilemiştir. Bu iki yakın dost arasında birçok benzerlikler vardır. Her ikisi de hayatlarını mağlup ümmetin yeniden ayağa kalması için gerekli bilgi, fikir, şuur, motivasyon, hayal ve rüyalarla umut aşılama çalışmışlardır. Her ikisi de bir mürşidin eteğinden tuttuktan sonra ona aşkla bağlanmış ve bütün yazı ve şiirlerini yalnız İslâm davasına ve Büyük Doğu'nun dirilişine hasretmişlerdir. Her ikisi de şair ünvanını değil, şiirler ne yapabildiklerine bakmışlardır. Hal ve tavır olarak birbirlerine en çok benzeyen de ikisidir.

Rasim Özdenören'e göre Akif İnan yazılarını aşan adamdır.⁹¹ Yani yalnız yazdıkları onu ifade edemeyecek kadar az ve kısıtlıdır. Erdem Beyazıt ise ondaki özgüven ve duruştaki istikametini dışarıdan bakıldığında rahatça gözlemlendiğini söyler ve şöyle der:” Akif’le muhatap olan kendisine biraz çeki düzen vermek gereğini duyardı” Rasim Özdenören bu nedenle örneğin Erdem Beyazıt’a “prens” sıfatını uygun görürken, Akif İnan’a “Ağa” sıfatını uygun görür. Bunun nedeni Akif İnan’ın baskın karakteridir. Bekir Karlığa ise onu “Çağdaş Bir “Devr-i Kadîm” Efendisi” olarak tanımlar.⁹² Akif İnan sevincini paylaşan ama derdini içine saklayan bir kişiydi. Sözü net ama sert ve kaba değildi.

⁸⁵ İnan, “İstanbul”, *Hicret*, s. 32.

⁸⁶ Sami Önal, “Münazaracı Arkadaşım M. Akif İnan”, *Yedi İklim Dergisi*, S. 120, s. 85.

⁸⁷ İnan, “Darağacı”, *Hicret*, 36.

⁸⁸ İnan, “Sarnıç”, *Hicret*, s. 47

⁸⁹ İnan, “Sevdiğim”, *Tenha Sözcükler*, s. 36.

⁹⁰ Şiirin ilk beyti şu şekildedir. “Sen öte bahçede açılı gülüm /bütün bülbülleri yandı içimin.” İnan, “Arzihal”, *Mavera*, Yıl: VIII, Mayıs 1984, S. 90, s. 43; İnan, “Arzihal”, *Tenha Sözcükler*, 41.

⁹¹ Haksal, *age*, s. 37.

⁹² Bekir Karlığa, “Çağdaş Bir “Devr-i Kadîm” Efendisi”, *Yedi İklim*, Ocak 2015, S. 298 (özel sayı), s. 40-44.

Akif İnan da kendini şöyle tanımlar “Yirmi yıldır, hiçbir kişi ve kuruluşu alenen muhatap alarak, hakkında, aleyhinde bir tek satır yazmadım, konuşmadım ben. Tarzı, edası, stratejisi bize uygun olmayan hiç kimseyle mücadeleye koyulmadım. Elimden geldiğince, doğru bildiklerimi yansıtmaya çalıştım sadece. Gördüm ki, söyleyeceği sözü olmayanlar, onun bunun dedikodusuyla meşgul hep.”⁹³

Akif İnan özellikle 1979 yılında Şeyh Ali Arıncî ile tanıştıktan sonra daha da derinleşmiş, dini duyarlılığı artmıştır. Hocasına büyük bir tutku ile bağlanmış ve onu hayatına ayna tutmuştur. Onu örnek almaya çalışmış ve ona verdiği sözü ve bu sözün hakikati olan “elest bezmi”ndeki sözüne sadık kalmaya ve vefa göstermeye çalışmıştır.

Bütün giysileri yırtsak yeridir
Yeter bize vefa elbiseleri⁹⁴

Kaynakça

Bayazıt, Erdem, “Bir Uygarlık Elçisi”, *Medeniyetin Burçları*, Kayseri 2004, s. 206.

Çalışkan, Adem, “Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı’nda Bir Şâir Olarak M. Akif İnan (1940-2000)”, *Medeniyetin Burçları*, Kayseri 2004, s. 87.

Çalışkan, Selami, “Akif İnan ile Söyleşi”, *Yeni Devir Gazetesi*, 25 Kasım 1981.

Ersöz, Ahmet, *Zaman*, 18 Kasım 1990.

Güldoğan, Lütfü, *Şeyh Ali Arıncî Hayatı ve Menkıbeleri*, Doğan-tepe Yayınları, Siirt 1997, s. 9.

Günaydın, Yusuf Turan-Selma Günaydın, *M. Akif Bibliyografyası-1955/2009*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015.

Gürdoğan, Ersin Nazif, “Paylaşmasını Bilmek”, *Mehmet Akif İnan Kitabı*, s. 87.

Haksal, Ali Haydar, *Bir Medeniyet Şairi Mehmet Akif İnan*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015, s. 36.

İnan (Akif Reha), “Büyük Güneş”, *Yeni Devir*, 27 Mayıs 1983, S. 2216, s. 1 ve 7 [N. Fazıl hk.].

....., (Akif Reha), “Çizgiler / Fikir, Zikir ve Eylem”, *Yeni Devir*, 29 Ekim 1982, S. 1039, s. 2.

....., “İsmail Çetin ile Seyr ü Sülûk Üzerine...”, konuşan: Akif İnan, *Mavera*, yıl: VIII, Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim 1984.

....., “Arzihal”, *Mavera*, yıl: VIII, Mayıs 1984, S. 90, s. 43; İnan, “Arzihal”, *Tenha Sözcükler*, 41.

....., “Arzihal”, *Tenha Sözcükler*, s. 41; İnan, “Arzihal”, *Mavera*, yıl: VIII, Mayıs 1984, S. 90, s. 43.

....., “Dağlara”, *Mavera*, yıl: VI, Ağustos 1982, S. 69, s. 36.

....., “Sensin”, *Mavera*, yıl: 10, Mart 1986, S. 111, s. 5.

....., “Siz’”, *Mavera*, yıl: VIII, Mayıs 1984, s. 90, s. 44.

....., “Akşamın Kılıçları”, *Mavera*, yıl: I, Şubat 1977, S. 3, s. 7.

....., “Doç. Dr. Halil Necatioğlu ile Tasavvuf Üzerine Sohbet”, *Mavera*, yıl: V, Mayıs 1981, S. 54, s. 27.

....., “Fehmi Kuyumcu ile Tasavvuf Üzerine Sohbet”, *Mavera*, yıl: V, Haziran 1981, S. 55, s. 31.

....., “Kül”, *Mavera*, yıl: I, Şubat 1977, S. 3, s. 2.

....., “Yokluk”, *Mavera*, yıl: I, Şubat 1977, s. 3, s. 1.

....., *Hicret*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2012.

⁹³ Haksal, *age*, s. 88-89.

⁹⁴ İnan, “Yorumlar”, *Hicret*, s. 34.

- ....., "Şiirle Gelen", Yedi İklim Dergisi, S. 120, s. 22.
- ....., *Şair, Mütefekkir, Sendikacı: Mehmet Akif İnan Eserleri-III*, Eğitim Bir-Sen Yayınları, Ankara 2015.
- ....., *Söylesiler*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara 2009, s. 55.
- ....., *Tenha Sözcükler*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara, 2012.
- Karlığa, Bekir, "Bir Uygarlık Savaşçısının Ardından", *Yedi İklim Dergisi* (Akif İnan Özel Sayısı), S. 120, Mart
- Karlığa, Bekir, "Çağdaş Bir "Devr-i Kadîm" Efendisi", Yedi İklim, Ocak 2015, S. 298 (özel sayı), s. 40-44.
- Korkusuz Şefik, *Nehri'den Hazne'ye*, İstanbul 2010.
- Miyasoğlu, Mustafa, "M. Akif İnan Üzerine", *Medeniyetin Burçları*, Kayseri 2004, s. 240.
- Önal, Sami, "Münazaracı Arkadaşım M. Akif İnan", *Yedi İklim Dergisi*, S. 120, s. 85.
- Uluçay, Mehmet Sait, "Mehmet Akif İnan'ın Şiirinde Aşk", *Yedi İklim*, Mart 2000, s. 120 (özel sayı), s.71-72.
- M. Akif İnan'ın kardeşi Dr. Ahmet Hamdi İnan beyefendi ile 03. 01. 2016 tarihinde yaptığımız görüşme notları.
- Şeyh Fadli'nin oğlu Molla Abdulganî Solmaz ile 14 Ocak 2016 tarinden Türkoğlu'nda yaptığımız görüşme notları.